

Kas slypi po vaiko išartu „nenoriu mokytis“?

Jūsų vaikui trūksta atkaklumo mokantis naujų dalykų? Jis nenori atlikti namų darbų, o neišmoktas pamokas lydi suprastėję pažymiai? Gal vaikas nuolat priešgyniauja ir namai tampa nesibaigiančiu kovos ringu – kuris kurį nugalės? Jei bent į vieną klausimą atsakėte teigiamai, gali būti, kad susiduriate su vaiko motyvacijos stygiumi – tvirtina Erudito licėjaus psichologė Rūta Žiaunienė.

Vaikų motyvacijos stygius – viena dažniausių tėvų nerimo priežasčių, jį pastebėti galite bet kuriuo gyvenimo periodu – nuo vaikų darželio iki baigiamųjų mokyklos klasių ar net vėliau.

Specialistai pažymi, kad toks vaikų elgesys neatsiranda per naktį. Vokiečių psichoanalitikas Erikas Eriksonas dar 1950 metais paskelbė teoriją apie žmogaus raidą ir svarbiausias ugdytinas žmogaus savybes. Ši teorija aktuali ir 21 amžiuje: vaikas, padedamas suaugusiųjų, konkrečiu gyvenimo tarpsniu turi išsiugdyti tam tikras savybes, kurios vėliau padeda žmogui siekti tikslų, mokytis, stiprinti atkaklumą bei motyvaciją veikti.

Motyvacijos ugdymui svarbus kiekvienas amžiaus tarpsnis

Kokią žmogiškąją savybę svarbu įgyti vienerių metų vaikui? Kai tėtis su mama suteikia kūdikiui artumą, saugumą, pastovumą, yra patenkinami jo poreikiai, todėl formuojasi šiam amžiaus tarpsniui svarbiausia savybė – **pasitikėjimas savimi**. Vienas iš požymių, kad šis raidos etapas vyksta tinkamai, kai vaikas nerodo nepasitenkinimo ar pykčio, jei tenka šiek tiek palaukti, kol bus patenkinti jo poreikiai. Šis gebėjimas ateityje padės žmogui išgyventi nusivylimus, nesėkmes.

1–3 metų vaikui svarbu pasiekti **savarankiškumo** ir sumažinti abejojimą savimi. Tokio amžiaus vaikui reikia leisti tyrinėti. Vaikai tikrina tėvus, aplinką, formuodami savikontrolę ir savęs vertinimą: „Tą aš galiu padaryti, o tam dar trūksta jėgų, įgūdžių“. Per didelę tėvų kontrolę sukelia ilgalaikes abejones dėl savo gebėjimų. Neišugdę savarankiškumo jausmo vaikai ir ateityje abejoja savimi, nesiima iniciatyvos atlikdami užduotis, nes abejoja galintys jas gerai atlikti.

3–6 metai – tai vaikų žaidimo amžius, kurio metu mokomasi būti **iniciatyviais**. Šis tarpsnis turi būti skirtas žaidimui, o ne formaliam ugdymui, nes vaikai geriausiai mokosi žaisdami. Tėvų užduotis – skatinti vaikų vaizduotę, fantazijas, smalsumą. Padrąsinkite vaiką realizuoti savo idėjas (statyti namą iš dėžių, guašu perdažyti žaislus, o vėliau išmaudyti juos putų vonioje, domėtis ir ieškoti, kas gyvena po žeme). Jei nuolat ribosite („nebėk“, „netrukdyk“, „nelipk“, „neimk“) arba kritikuosite („pažiūrėk, kaip tu elgiesi“, „aš jau tūkstantį kartų tau sakiau...“, „ir vėl tu prisigalvojai nesąmonių“), vaikas nesijaus svarbus, formuosis kaltės jausmas. Tik būdami iniciatyvūs vaikai mokosi planuoti ir prisiimti atsakomybę.

Kas slypi po vaiko išartu „nenoriu mokytis“?

Pradinės mokyklos amžiuje (6–11 metai) vaikams svarbu įgyti **meistriškumo** jausmą ir išvengti jam priešingo – menkavertiškumo. Todėl labai svarbu patirti sėkmės jausmą tiek mokykloje, tiek žaidžiant. Iki vidurinės mokyklos vaikai mokosi laukti, atidėti savo norų patenkinimą, išbūti su neigiamomis emocijomis. Šio amžiaus vaikams ugdyti puikiai tinka rankdarbiai, origami, dėlionės – tai, kas leidžia greitai pamatyti savo darbo vaisius. Kai mokytojai ir tėvai vaiką giria, atkreipia dėmesį į jo pastangas, rezultatus, vystomas vaiko darbštumas, noras pažinti, kompetencijos jausmas. Jeigu suaugęs pasijuokė iš vaiko atlikto darbo, taip formuojamas nepilnavertiškumo kompleksas.

11–18 gyvenimo metais formuojasi **tapatumas ir identifikacija su grupe**. Ankstyvosios paauglystės metais vaikams tampa svarbūs tarpusavio santykiai, jie visokiais būdais bando pritaipyti. Dažnai šiuo gyvenimo tarpsniu išitvirtinimas grupėje yra svarbesnis nei akademiniai pasiekimai. Iki vidurinėsios paauglystės vaikai retai kada mokosi dėl savęs, tik dėl tėvų, mokytojų. Persivertus paauglystei į antrąją pusę, jaunuoliai pradeda suprasti, kad mokslas, tam tikros žinios bus reikalingos ateityje, tad pradeda domėtis profesijomis, planuoti, ruošti profesiniam gyvenimui. Paauglystės metais vaikams labai svarbu diskutuoti, išsakyti savo nuomonę, jausti, kad jie yra išklaunami ir suprasti.

Vaikas sako „nenoriu“. Ką tai reiškia?

Žaidimas, bendravimas, aplinkinių dėmesys – tai žmogaus poreikiai. Nepatenkinęs šių poreikių vaikas atsisako atlikti užduotis, išitraukti į veiklas.

Neretai tėvai galvodami, kaip įmantriausias būdais vaiką „sumotyvuoti“ veikti, pamiršta apie bazinius jo poreikius – maistą ir miegą: ar vaikas turi užtektinai laiko pailsėti, ar jis nėra alkanas. Tik po to galime kalbėti apie saugumo poreikį: ar vaikas jaučiasi komfortiškai, būna ne konfliktinėje, ne kritikuojančioje aplinkoje, ar turi draugų, su kuriais gali pasidalinti mintimis, praleisti laiką kartu. Juk žmogaus bendravimo, komunikavimo poreikis taip yra svarbus tobulėjimui.

Jei vaikas daugelyje gyvenimiškų situacijų kartoja žodį „nenoriu“, reikėtų į situaciją pažvelgti kiek giliau. Gal šis žodis reiškia:

- nuovargį?
- nepatinkančią veiklą?
- nesutampančius jūsų ir vaiko lūkesčius?
- konfliktą su bendraamžiais?
- emocinius/raidos sutrikimus?
- suaugusiųjų neįvertinimą? Nuvertinimą? Pasiekimų nepastebėjimą?

Kas slypi po vaiko išartu „nenoriu mokytis“?

- negebėjimą išlaikyti negatyvių jausmų?
- kritišką aplinką?
- jūsų dėmesio stygių vaikui?
- konfliktiškus santykius šeimoje?

Visi vaikai panašūs ir kartu labai skirtingi. Vieni geba patys save motyvuoti, kitiems reikia išorinių postūmių. Motyvacija – kintanti būseną, kuriai reikia nuolatinių paskatinimų. Nuoširdžiai bendraujant, domintis savo vaiku, galima rasti, kas įkvepia jo motyvaciją, kada vaikas jaučiasi laimingas ir kada entuziastingai atlieka paskirtas užduotis.

Parengė psichologė Rūta Žiaunienė

Literatūra: S. McLeod (2018). Erik Erikson's Stages of Psychosocial Development.
<https://www.simplypsychology.org/Erik-Erikson.html>

